

KAZENSKO PRAVO

I. **Pojem:** Pravna panoga, ki opredeljuje:

- dejanja, ki so kazniva;
- kazenske sankcije, ki se izrekajo za dejanja, ki so kazniva
- postopek, po katerem se obravnavajo kazenske obtožbe

II. **Funkciji kazenskega prava:**

1. **Varstvena:** Kazensko pravo varuje temeljne pravne dobrine (življenje, telesna nedotakljivost, premoženje, čast in dobro ime, zdravje, okolje...), ter različne druge vrednote, ki omogočajo obstoj in razvoj teh dobrin (ustavna in gospodarska ureditev, pravni promet...). Navedene dobrine in vrednote kazensko pravo varuje z inkriminacijo dejanj, ki te dobrine in vrednote poškodujejo ali ogrožajo, ter s predpisovanjem in izrekanjem sankcij za ta dejanja.
2. **Jamstvena:** Kazensko pravo varuje posameznika pred samovoljnim, nezakonitim in nečlovečnim delovanjem državnega represivnega aparata. Bistveni instrumenti jamstvene funkcije so npr. načelo zakonitosti kazenskega prava, prepoved mučenja, nečlovečnega in ponižujočega ravnanja in kaznovanja, načelo omejenosti represije, domneva nedolžnosti ter različne druge pravice in svoboščine, ki so zagotovljene obdolžencu v kazenskem postopku. Večje število teh pravic in svoboščin je določenih že z Ustavo.

III. **Dejanja, ki so kazniva**

1. **Pravni vir:** Dejanja, ki so kazniva, določa Kazenski zakonik (KZ-1). Pogoje za odgovornost pravnih oseb za kazniva dejanja opredeljuje Zakon o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja (ZOPOKD)
2. **Pogoji kaznivosti posameznega dejanja:** Pogoji kaznivosti so štirje in sicer:
 - človekovo voljno ravnanje, ki povzroči prepovedano posledico;
 - skladnost tega ravnanja z opisom katerega izmed kaznivih dejanj, kot so določena s KZ;
 - protipravnost;
 - krivda.

Pogoji kaznivosti se ugotavljajo v tem vrstnem redu. Če neko dejanje ni povzročilo prepovedane posledice, ne more biti protipravno, zanj storilec ne more biti kriv ipd.

V zvezi s človekovim voljnim ravnanjem je treba pojasniti, da je sestavljeno iz treh elementov, in sicer človekovega voljnega ravnanja, prepovedane posledice ter vzročne zveze med ravnanjem in posledico. Človekovo voljno ravnanje je lahko bodisi storitev (npr. A strelja na B) ali opustitev (npr. A ne pomaga B, ki je v smrtni nevarnosti). Ravnanje, ki ni voljno (npr. v spanju), ali ki ni človekovo (npr. ravnanje živali) ne more biti kaznivo. Prepovedana posledica je lahko bodisi poškodbena (npr. smrt) bodisi ogrožitvena (npr. ogrožanje varnosti). Med ravnanjem in posledico mora

obstajati vzročna zveza. Pravo je razvilo zapletena pravila, po katerih se presoja, ali je storilec s svojim ravnanjem v resnici povzročil posledico.

Storilčevo ravnanje mora izpolnjevati vse znake iz opisa katerega izmed kaznivih dejanj, ki so sicer določena v posebnem delu KZ-1. Če vsi znaki iz zakonskega opisa niso podani, dejanje ni kaznivo dejanje. Pri tem je treba zakonske določbe razlagati restriktivno, kar pomeni, da pojmov, ki jih uporablja zakon, ni dopustno razlagati preširoko ali uporabljati analogijo.

Tretji pogoj za kaznivost določenega dejanja je protipravnost. Storilec lahko v konkretnem primeru s svojim ravnanjem sicer povzroči prepovedano posledico in izpolni vse znake katerega izmed kaznivih dejanj, vendar pa dejanje ni protipravno in zaradi tega ni kaznivo. Tipičen primer je silobran. Storilec strelja na napadalca in mu pri tem vzame življenje, s čimer izpolni vse znake kaznivega dejanja uboja iz 115. člena KZ-1. Ker pa je to storil zaradi obrambe, ki je bila neizogibno potrebna, da je od sebe odvrnil napad, njegovo dejanje ni protipravno in ne bo obsojen. Razlogov za izključitev protipravnosti je še več, npr. privolitev oškodovanca.

Četrti pogoj je krivda, ki je sestavljena iz dveh kategorij, prištevnosti in krivde v ožjem smislu. Storilec, ki v času dejanja ni prišteven, za to dejanje ni kazensko odgovoren. O neprištevnosti govorimo tedaj, kadar storilec ni mogel razumeti pomena svojega dejanja ali pa svojega ravnanja ni mogel imeti v oblasti, npr. zaradi duševne bolezni ali duševne zaostalosti. Kriv pa je tisti (sicer prišteveni) storilec, ki je ravnal naklepno ali iz malomarnosti. O naklepu govorimo tedaj, kadar je storilec vedel, da bo zaradi njegovega ravnanja nastala prepovedana posledica in je njen nastanek tudi hotel ali vanj vsaj privolil. O malomarnosti pa govorimo tedaj, kadar storilec ni ravnal s pazljivostjo, s katero bi glede na okoliščine in svoje osebne lastnosti moral in mogel ravnati.

3. Nekatere posebnosti:

- kaznivost poskusa – v nekaterih primerih je storilca mogoče kaznovati tudi, če prepovedana posledica ni nastala, ker je dejanje ostalo pri poskusu (npr. A strelja na B, ker ga hoče umoriti, a krogla zgreši cilj). Poskus je kazniv tedaj, kadar gre za kaznivo dejanje, za katerega je mogoče izreči tri leta zapora ali hujša kazen ali pa če KZ tako izrecno določa;
- kaznivost napeljevalca in pomagača: kaznuje se tudi tisti, ki sam dejanja ne stori, a drugega naklepoma napelje, da ga stori (napeljevalec), ali pa mu naklepoma pomaga pri izvršitvi kaznivega dejanja (pomagač)

IV. Kazenske sankcije, ki se izrekajo za kazniva dejanja

1. Pravni vir: KZ-1

2. Namen kazenskih sankcij: glavna namena sta:

- **retribucija**: s prikrajšanjem oziroma trpljenjem, ki ga povzroči kazenska sankcija, vrniti storilcu za zlo, ki ga je s svojim ravnanjem povzročil;
- **prevencija**: s kazensko sankcijo vplivati na storilčevo bodoče ravnanje tako, da kaznivih dejanj ne bo ponavljal (specialna prevencija) oziroma vplivati na vse

- potencialne storilce, da takšnega kaznivega dejanja ne bi storili (generalna prewencija). Specialna prewencija se dosega s pomočjo onespobabljanja (inkapacitacije) ali pa resocializacije. Onespobabljanje je mogoče zagotoviti z dovolj dolgimi prostostnimi kaznimi, s katerimi se storilca izloči iz družbe, oziroma z različnimi postopki, ki storilcu fizično preprečijo povratništvo. Resocializacijo je mogoče doseči z različnimi tretmanskimi in terapevtskimi postopki, s pomočjo katerih storilec spremeni svoje vedenje tako, da dejanj več ne ponavlja.
3. **Vrste kazenskih sankcij:** Slovensko pravo pozna štiri vrste kazenskih sankcij, in sicer:
 - **kazni:** zaporna kazen (do 30 let, izjemoma možna tudi dosmrtna zaporna kazen), denarna kazen, prepoved vožnje motornega vozila
 - **opozorilne sankcije:** pogojna obsodba (storilcu se izreče kazen, ki pa se ne izvrši, če storilec v preizkusni dobi, ki jo določi sodišče, ne bo storil novega kaznivega dejanja), sodni opomin
 - **varnostni ukrepi:** prepoved opravljanja poklica, odvzem voziškega dovoljenja, odvzem predmetov.
 - **vzgojni ukrepi** (zgolj za mladoletnike): ukor, oddaja v vzgojni zavod ali v prevzgojni dom, navodila in prepovedi, drugo
 4. **Najpogosteje izrekanе kazenske sankcije (za polnoletne storilce):** pogojna obsodba (več kot 70%), zaporna kazen (nekaj nad 10%), denarna kazen (nekaj nad 5%).

V. Kazenski postopek

1. **Pravni vir:** Zakon o kazenskem postopku (ZKP)
2. **Potek rednega postopka** – ta postopek se vodi za kazniva dejanja, za katera je mogoče izreči kazen več kot tri leta zapora:
 - zaznava kaznivega dejanja s strani policije (na podlagi obvestila npr. oškodovanca ali pa na podlagi lastne dejavnosti);
 - ovadba državnemu tožilcu;
 - državni tožilec lahko ovadbo zavrže: razlogi za to so različni, npr. ugotovitev, da dejanje ni kaznivo dejanje;
 - če državni tožilec ovadbe ne zavrže, bo praviloma zahteval preiskavo pri preiskovalnem sodniku – lahko pa v nekaterih primerih vloži tudi neposredno obtožnico;
 - če preiskovalni sodnik zahtevi ugodi (kar se praviloma zgodi), se začne preiskava, ki jo vodi preiskovalni sodnik;
 - po končani preiskavi se zadeva vrne državnemu tožilcu, da se odloči, ali bo vložil obtožnico;
 - če je obtožnica (tudi neposredna) vložena, se vroči obdolžencu, ki lahko zoper obtožnico vloži ugovor;
 - če ugovora ni ali pa je zavrnjen (kar se praviloma zgodi), sodišče razpiše glavno obravnavo;
 - sledi glavna obravnava, ki je izvedena na enem ali več narokih;
 - po koncu glavne obravnave sodišče izreče sodbo, ki je lahko obsodilna, oprostilna ali pa zavrnilna;

- sodba je obsodilna, če je dokazano, da je obdolženec storil kaznivo dejanje in je zanj kazensko odgovoren;
 - sodba je oprostilna, če očitano dejanje ni kaznivo dejanje, če storilec zanj ni kazensko odgovoren ali pa če ni dovolj dokazov, če bi storilec očitano dejanje storil;
 - za zavrnilno sodbo je več možnih razlogov, npr. zastaranje, umik obtožnice ipd.
 - zoper sodbo je možno vložiti pritožbo, o kateri odloča Višje sodišče
 - Višje sodišče lahko pritožbo zavrže (npr. če je prepozna), zavrne (če je neutemeljena) ali pa ji ugotovi in izpodbijano sodbo spremeni (npr. zniža izrečeno kazen) ali pa razveljavi in zadevo vrne v novo sojenje (npr. v primeru procesne napake ali pa nepopolno ugotovljenega dejanskega stanja)
 - po dokončni odločitvi Višjega sodišča je zadeva pravnomočno zaključena: v primeru izrečene kazenske sankcije je ta izvršljiva (npr. obsojenec gre na prestajanje kazni), v primeru oprostilne ali pa zavrnilne sodbe pa kazenskega postopka ni mogoče obnoviti (ne bis in idem)
 - zoper odločitev Višjega sodišča so možna le še izredna pravna sredstva, npr. obnova postopka (npr. če se pojavijo nova dejstva in dokazi, ki kažejo na to, da je obsojenec nedolžen) in zahteva za varstvo zakonitosti (npr. v primeru hude procesne napake ali napačne uporabe KZ).
3. **Skrajšani postopek:** vodi se za kazniva dejanja, za katera je mogoče izreči kazen do treh let zapor – gre za pristojnost Okrajnega sodišča. Posebnosti v primerjavi z rednim postopkom je več, med pomembnejšimi pa so:
- ni preiskave, izjemoma se izvedejo preiskovalna dejanja;
 - obtožni akt se ne imenuje obtožnica, ampak obtožni predlog;
 - ni ugovora zoper obtožni predlog.
4. ZKP sicer pozna še nekatere druge posebne postopke, npr. zoper mladoletnike, za izrek varnostnih ukrepov ipd.

POSEBNOSTI KAZENSKE ODGOVORNOSTI NOVINARJEV

I. Kazenska odgovornost za dejanja, storjena po medijih

1. Novinar ali urednik lahko odgovarjata po splošnih določbah kazenskega prava, npr. kot storilec, napeljevalec ali pomagač
2. Kazenska odgovornost odgovornega urednika periodičnih tiskanih in elektronskih publikacij (npr. časopisov), radia in televizije, teleteksta, spletnih strani: Odgovorni urednik (oz. njegov namestnik) kazensko odgovarja za kazniva dejanja zoper čast in dobro ime, storjena z javnimi objavami po navedenih medijih, razen če:
 - je šlo z prenos oddaje v živo;
 - in hkrati te objave ni mogel preprečiti.
3. Če se okoliščine iz 2. točke nanašajo na kaznivo dejanje po neperiodični tiskani publikaciji (npr. knjiga, brošura, katalog ...), kazensko odgovarjata izdajatelj in tiskar. Če je dejanje storjeno po plošči, CD, DVD, magnetogramu, filmu, drugih avdio in video sredstvih, kazensko odgovarja izdelovalec.

II. Izbrana kazniva dejanja, katerih storilci so lahko novinarji v okviru opravljanja svojega poklica¹ - kazniva dejanja zoper čast in dobro ime

1. **Razžalitev** (158. člen KZ-1):
 - Gre za žaljivo vrednostno oceno, ki jo storilec o oškodovancu izrazi verbalno (npr. z ustno ali pisno izjavo) ali pa realno (npr. klofuta, storilec zbije oškodovanki očala, da bi prizadel njeno dostojanstvo).
 - Da bi bila podana razžalitev, mora imeti storilec namen razžaliti oškodovanca, ta pa mora biti spričo dejanja razžaljen.
 - Pri razžalitvi gre za vrednostno oceno, ne pa za trditev o dejstvih (npr. A o B-ju izrazi, da je prasec, bedak, kurba), zato ni mogoče dokazovanje resničnosti storilčeve izjave.
 - Storilec se kaznuje strožje, če je dejanje storjeno po medijih.
 - Storilec se ne kaznuje, če oškodovanca razžali pri opravljanju novinarskega poklica, če dejanja ni storil z namenom zaničevanja. Po sodni praksi je s tem v zvezi treba ugotoviti, ali je bil storilčev pretežen cilj razžaliti oškodovanca ali informirati javnost.
 - Tudi če novinar dejanje stori tako, da namiguje na domnevno žaljiva dejstva v pogojni obliki (npr. župan naj bi bil popolnoma nesposoben), se kaznuje za razžalitev, če je dejanje storil z namenom zaničevanja.

¹ Novinarji so sicer lahko storilci tudi drugih kaznivih dejanj. Storilci kaznivih dejanj, ki so predstavljena v nadaljevanju, pa so seveda lahko tudi druge osebe, ne le novinarji

2. **Obrekovanje** (159. člen KZ-1):

- Gre za raznašanje neresničnih vesti, ki lahko škodujejo časti in dobremu imenu oškodovanca, pri čemer storilec ve, da je to, kar raznaša, neresnično (npr. A na lovskem posvetu trdi o B, da je na jagi streljal na ženo, a ne po pomoti, temveč zato, ker jo je hotel ubiti).
- Storilec se kaznuje strožje, če je dejanje storjeno po medijih.
- Novinar se kaznuje tudi v primeru, če oškodovanca obrekuje s tem, da objavi trditve, za katere ve, da so neresnične, in to ne glede na to, da v članku kot avtorja trditev navede B.

3. **Žaljiva obdolžitev** (160. člen KZ-1):

- Gre za podobno kaznivo dejanje kot obrekovanje (širjenje neresničnih vesti), pri čemer pa storilec neupravičeno misli, da je to, kar trdi, resnično, oziroma ne more dokazati resničnosti.
- Storilec se kaznuje strožje, če je dejanje storjeno po medijih.

4. **Opravljanje** (172. člen KZ)

- Gre za raznašanje vesti iz osebnega ali družinskega življenja, kar lahko škoduje časti in dobremu imenu oškodovanca (npr. alkoholizem, uživanje drog, spolne navade (npr. homoseksualnost), druge navade oziroma stil življenja).
- Storilec se kaznuje strožje, če je dejanje storjeno po medijih.
- Pri tem kaznivem dejanju ne gre za vprašanje resničnosti – storilec se kaznuje, čeprav so morda njegove trditve resnične, razen v primeru, navedenem v naslednji alineji.
- Ne kaznuje se, kdor dejanje stori pri izvajanju kakšne družbene dejavnosti (npr. novinar pri informiranju javnosti), če dokaže resničnost trditve ali če dokaže, da je imel utemeljen razlog verjeti v resničnost.

5. **Očitanje kaznivega dejanja z namenom zaničevanja** (173. člen KZ)

- Gre za očitek oškodovancu, da je storil kaznivo dejanje, pri čemer to storilec stori z namenom zaničevanja (npr. kaj boš ti govoril o poštenosti, ko si vendar tat in morilec).
- Storilec se kaznuje strožje, če je dejanje storjeno po medijih.